

անձնական շահասիրութիւն ըլլալով, ան ուրախութիւնը որ իրենց նպատակին հասնելով կամ հասնելու յուսով կը զգան՝ իրենց համար մէկ վարձք մը կը սեպուի . և ան վարձքին մասն է նաև ազգին երախտագիտութիւնը, տէրութեան կամ ընկերութեան գովեստը, ու նաև նիւթական ընծաները, որոնք սովորաբար աւելի յարգ մը ունին պատուոյ, քան թէ նիւթական ածէք:

Իսկ իմաստունը որովհետև միայն աշխատանք չէ, հապա ինչք ալ կը ծախեն իրենց գրուածները կամ ուրիշ տեսակ գործքերը հրատարակելու համար, անկից հանած վաստակնին զատ է իրենց թողակէն կամ վարձքէն, և կ'ըսուի Շահ: Իսկ շահը՝ քանի որ իմաստնոց թիւը աւելնայ և ուսմունքները ու գրքերը դիւրաւ և առատ տարածելու հնարքները շատնան, կը նուազի. բայց ոչ երբէք անանկ անարդար ժեքի մէջ կ'իյնայ, որ իր օգտակարութեանը արժեքէն վար ըլլայ:

Իսկ աս շահին բանը, որ գործառուաց հետ ալ մեծ վերաբերութիւն ունի, աւելի աղէկ կ'իմանանք երբոր ընչից եկամուտներուն վրայ խօսինք յաջորդ հատուածին մէջ:

Սերը ըսինք թէ գործառուի մը թողակը աւելի է քան զգործաւորի և քան զիմաստնոյ. պատճառը ան է՝ որ գործառուին աշխատանքը և հոգն ու մտմտութիւն ալ անոնցմէ շատ է: Գործառու մը ինչուան որ ճարտարութեան մը ձեռք զարնէ՝ կարօտ է զանազան միջոցներու. որոնց մէջ գլխաւորներն են ինչք և հմտութիւն առաջ տանելու ճարտարութեանը: Իսկ երկու գծուար միջոցները ձեռք բերելու համար գործառուի մը քաջած նեղութիւնները յայտնի է թէ՛ որչափ կ'աւելցնեն իր արդիւնքը հասարակ աշխատաւորէ մը: — Հմտութիւն ստանալու համար թերևս աւելի իր միտքն ու մարմինը յոգնեցուցած ըլլայ. ինչք ճարելու համար ալ, թէ որ իր պապերուն ոսկիներուն վրայ նստող ժառանգներէն չէ, ըսել է որ սիրտ մաշեցուցած է. որովհետև ինչք փոխ առ-

նելու համար չէ թէ միայն զգաստ, գործունեայ և արդար մարդ ըլլալու է, հապա նաև առաքինութեանցը վկայող, ու փափաքը լեցնելու կարողութիւն ունեցող մըն ալ: Իսկ գծուար հոգերէն զատ գծուարագոյն մըն ալ կայ, որ «Իերք հաստելու ատեն ինչ փնաս որ պատահի՝ գործառուուն պիտի քաշէ, իսկ գործաւորը կամ իմաստունը բնաւ չեն քաշեր, իրենց ծառայութեանը վարձքը ատենին կ'առնուն», ինչպէս կ'ըսէ Կառնիէ:

Թողակի կարգ են նաև տէրութեան պաշտօնատեարց առած հոգիք¹, ծառաներու և անոնց նման աշխատաւորաց ահագինը², փաստաբաններու, բժիշկներու արհաւիրք³, և այլն:

Հ. Տ. Թ

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ

Իսկ:

Երբեք ԵԼԻ բժիշկներ մարդուս կազմուածքին վրայ անթիւ քննութիւններ ու փորձեր ընելով, յայտնի կերպով ստուգած են որ մարդուն այն գործարանները որ շատ ու մանր մանր ջղերէ ու կրտորներէ կը բաղկանան՝ աւելի ենթակայ են տեսակ տեսակ հիւանդութեց քան թէ ուրիշ անդամները. և ասոնց մէջ գլխաւոր աչքը կը սեպեն, որ ամէն անդամներնէս աւելի փափուկ ու գեղեցիկն է, միանգամայն ամենէն աւելի հիւանդութեանց ենթակայ: Իսկ նոր համար շատ հարկաւոր կը սեպենք առողջութեան վրայ խօսել ուղելով նախ աչքի վրայ խօսիլ, և քննել թէ բաց 'ի լուսոյն մեր աչքին վրայ ըրած ազդեցութենէն՝ ուրիշ որ բաները աչքին տեսողական զօրութիւնը կ'աճեցնեն ու կը պակսեցնեն, և թէ ինչ

1 Appointement.

2 Gage.

3 Honoraire. ՏՃ. Աստիքի. որուն փաւստոս Բուզանգացին խօսի կ'ըսէ:

զգուշութիւն պիտի ընէ մարդ իր աչքին վրայ, ու թէ որ տկարանալու ըլլայ՝ դարմանը ինչ պիտի ըլլայ:

Վախ՝ մարդուս բռնած կենաց ու մննդեան կերպը խիստ մեծ ազդեցութիւն ունի իր աչքին տեսութեւն վրայ. վասն զի ճարպալից կերակուրներ և ոգիաւոր ըմպելիք որ շատ գործածուին՝ գլխուն արիւնը շատցնելով առջի բերան թէպէտ պարզ գլխու պտոյտք ու աչքերուն վրայ մթութիւն մը միայն կը բերեն, բայց շատ անգամ կրկնելով՝ ինչուան բոլորովին կուրութիւն ալ կրնան պատճառել: Վարձեալ սաստիկ ցուրտ կամ տաք եղանակ մը կամ տեղ մը, հովերը, չարաչար կծու ու այրող հոտերը, ինչպէս սոխի կամ պղպեղի որ մարդուս աչքէն ինչուան արցունք կը բերեն, արեան ցամաքութիւնը կամ քիչութիւնը, խիստ ցամաք կերակուրները, անսանձ կրից բերման ետեւէն ըլլալը, և քանի մը տեսակ թոյները, և այլն, բոլորն ալ խիստ փնասակար, և տեսողական ջղերը սաստիկ տկարացնող բաներ են:

Իսկ լուսոյ կողմանէ ճարպէ ճրագին՝ դողդոջուն, տկար և անհաւասար լոյսը ու բոցին անդադար շարժումը շատ կը յոգնեցնէ տեսութեան գործարանը. իսկ մոմինը՝ ասկէ քիչ մը աւելի պայծառ է: Դէկ եղը չափաւոր պատրոյգով վառելը աւելի առողջարար, խնայողական և հանգիստ լոյս մըն է որ անշարժ ու աղէկ բոց կը հանէ: Ծրածին կազ վառելը, որ Վերոպայի մէջ հիմա գրեթէ հասարակ բան մը դարձած է, թէ իր օգուտները ունի և թէ փնասը. վասն զի թէպէտ պայծառ ու մաքուր լուսովը ինչուան շատ հեռու եղողներն ալ կը լուսաւորէ, բայց անընդհատ վեր վար շարժմամբը աչքը շատ կը յոգնեցնէ:

Վարդուս տեսողական զօրութիւնը թէպէտ և կ'աճի ու կը պակսի զգացողութեան աճմամբը և պակասմամբը, բայց ասով հանդերձ իւրաքանչիւր մար-

դուն բոլոր կազմուածքն ալ մեծ տարբերութիւն ունի իր սրատես կամ տկարատես ըլլալուն վրայ. վասն զի ամէն մարդ իրեն համար առանձին տեսողական զօրութեան չափը ունի որ անկէ աւելի՝ պարզ աչքով չկրնար տեսնել. ու թէ որ մէկը բան մը տեսնելու համար կը հարկադրի որ սովորականէն աւելի մօտեցնէ իրեն այն բանը՝ կարճատես կամ հակուր կ'ըսուի. իսկ ընդհակառակն մօտեցնելու տեղ աւելի հեռու տանողին ալ հեռատես կ'ըսենք: Բնական պակսութեան դարմանը գոգաւոր կամ մէջը խոր ապակիով ակնոց գործածելն է. իսկ երկրորդինը կորընթարդ կամ մէջ տեղը ուռած: Երկու տեսակ ակնոցներէն զատ կայ մէկ ուրիշ երրորդ տեսակ մըն ալ շիտակ ու գունաւոր ապակիով, աչքը սաստիկ լուսոյն խայթելէն պահելու համար որ պահպանակ ահագին կ'ըսուի, և աս տեսակին մէջ երկնագոյն ակնոց գործածելը աւելի աղէկ է քան թէ կանանչը: Բայց միշտ պէտք է աղէկ գիտնալ որ փնասակար ու տղայական բան է առանց իրաւացի հարկաւորութեան ակնոց գործածելը. վասն զի առանց հարկաւորութեան առեւտրէ դուրս գործածելով՝ մարդուն աչքը ինչուան կրնայ կուրնալ: Բնոցները պիտի ըլլան ամենամաքուր ու պայծառ՝ և գործածողին աչքին յարմար աստիճանով: Ուստի լաւ պէտք է գիտնալ աս հետեւեալ կանոնները.

Ա. Պէտք է միշտ մասնաւոր զգուշութիւն ընել թէ տաք ըլլայ և թէ ցուրտ՝ կրսկծցնող ու արցունք բերող նիւթերը շատ գործածելէն և ուտելէն, ինչպէս պղպեղը, սոխը, սխտորը, և այլն:

Բ. Պէտք է զգուշանալ չափէն աւելի մննդարար կերակրեղէններէ, ոգիաւոր ըմպելիքներէ, թմրեցուցիչ ու քնաբեր դեղերէ՝ որոնց կարգը կը սեպուին նաեւ ընչադեղն ու ծխախոտը:

Գ. Իստ կարի պէտք է ուշացընել ակնոցի գործածութիւնը, ու երբոր ալ հարկ ըլլայ՝ ճիշդ իր աչքին յարմարածը ընտրել: